AFAAN ORMA
BARKI 1
QAJELCHA MALIMU

1

ADES SHANI 2023

Haqqi t'uut'u ha jabeessen. Kitaab Kan
Namu dirbum itaat itaatin, morgu
Diqiyyo isaanne irra fud'ete ol hinkaayinii.
Wo drib siimua yoonkuun
Computa itaate, wo foto koi itaate,
wo dribu hafuur fuud'aatia itaate,
namu kitab Kan Kasa himbaasin, wo
abbootin beeken barreessite akkas itaa yettu lakkisi

Kasa Baaftun Dursaa
@ Dame Fin Dirbu Soomenuun Mid'assitu ta Kenyaat:
Abbootin Mid'aasiteamminne Kasa baafte,
Dame Firi Dirbu Soomenuun
Didlaassu ta Kenyaat.

ISBN: 978-9914-43-270-1

.

FOREWORD

The Kenya Institute of Curriculum Development (KICD) is mandated to advise the Government of Kenya (GoK) on matters pertaining to curriculum development. One of KICD's specific functions is to develop, review and approve programmes, curricula and curriculum support materials that meet international standards for all levels of education, below the University.

In this context, the GoK adopted the Competency Based Curriculum (CBC) which was conceptualised and developed by KICD whose implementation started in 2019 with the Early Years of Education (Pre-Primary school and Lower Primary). The first cohort of CBC learners are currently at Grade 7 of Juniors School. The CBC vision is to produce engaged, empowered and ethical citizens with emphasis on nurturing every learner's potential. The Curriculum aims at developing seven key competencies through various learning areas at all levels. These include: Communication and collaboration, creativity and imagination, critical thinking and problem solving, citizenship, self-efficacy, learning to learn and digital literacy.

In the CBC, one of the learning areas that has been given prominence in the Early Years of learning is Indigenous Language (**IL**) as an important step in nurturing learners' communication and collaborative skills within their social-cultural contexts as provided for in the Kenyan goals of Education. This effort is also in tandem with the Language in Education Policy which stipulates that the medium of instruction in Early Years Education (EYE) should be the learner's first language. Accordingly, KICD has developed a *Learner's Book* and *Teachers' Guide* for Grade 1 learners in a number of indigenous languages in Kenya. The Learner's books are intended to facilitate systematic learning of listening, speaking, reading and writing skills in the target language. The Teachers Guide should be used alongside the learner's book for and is intended to provide a set of methods, techniques, suggested experiences and resources that will facilitate learning and make it interesting for learners at this level.

On behalf of the KICD Council, Management and Staff, I wish to most sincerely thank everyone who contributed to the writing of this Teacher's

Guide in one way or the other. Indeed, the guide is a testament of your invaluable sacrifice. A lot of appreciation also goes to the Development partners who contributed to the funding of the programme that made the writing and distribution process possible; in particular, the World Bank thorough the Kenya Primary Education Equity in Learning Programme (KPEELP. Ultimately, we are very thankful to the Principal Secretary, State Department for Basic Education and the Cabinet Secretary for Education for their invaluable guidance and support to the Institute.

Prof Charles Ong’ondo PhD., MBS.
DIRECTOR/ CHIEF EXECUTIVE OFFICER
KENYA INSTITUTE OF CURRICULUM DEVELOPMENT

HUBSIISĀ

Kitaab barsiiftu afaan gosa kitaab Barki 1 (dursaa) ka barettuatia wol bir hujian mid'aassen. Barsiisa kunī dib yed'e ka barettuati aminne tolchamatin isa dirbu jijiramatin tolchen ta barenno olī ijeemsiftī. Barettun akkum ishiatin ufi barsiifti akkum ishin tolchi akk akka ta beek ishin beeddu d'agartiit. Beek kun ka mal qoma qabu ka shin afaan itt ch'irromsisū. Afaan irr ijeemeni ilaalen dubbi jajjabdu afaan uumeta afaani akk k'oma jirtū, akk wonn barettun Barki 1 qit'eessenuuf. Wott jeebs urga urga ka bare tan kas jirū kunū shuban isa dubbi jajjabdu afaan kas jirtu akk fed'enū bare innī maleefif akkā t'umieten itt jabeesaati.

DURSIISĀ

Barsiis afaan gosa, akka Aada Kenyatiif shuba matooma ta won Elimuaan feetu qit'eessat. Akk sunum aadan shuba Ijaars Jabaaten feeti. Seer matoomaka wonn Elimuan afaan gosan kun afaan Gann Ijooluma dursiisenu yeti. Akkum barsiisa uumeyyo kuun uf barsiisen (tolchi Barenno), akum Ganna Gadi. Isā akka soomo fed'i gula baanu tolchen, barki afuri irra daabi olī. Duub, suniifu ishia barettun afaan gosa kan akka dansa barette ammine dubbettu fed'en.

Sooman afaan gosa kun shuban isa barettu jabeessaati gara ch'ak'assatia, dubbennoa, soomaatiafi barreessatia. Kitaab Barsiiftua kan akka isa mid'aassen/won kasā jirtu ta barsiiftu akeeka akka barettu beek akk ch'olle barennoatiif dubbennoa barsiisenū. Wonna tuni barettu beekā akk akka ta afaan gosa kan irra d'argeten d'ak'alechiift. Kitaab barsiiftuan kan ishia kitaab barettuatin wol birā d'agarsiisen fed'en, soomo afaan gosa tan Barki 1 kas itt tolchaatiafu.

Dannab kitaabā Barsiiftua kan barressatian, huji wolin jireenna mid'aassenu irra d'ufe. An dag mal dansa aanti kannite, tuuataaf dag soomo mid'aassitu galetā galchaa.

PROF CHARLES ONG'ONDO PHD, MBS
DIRECTOR/CHIEF EXECUTIVE OFFICER
KENYA INSTITUTE OF CURRICULUM DEVELOPMENT

AKK KITAAB BAREETTUATIIF KA BARSIIFTUA FAAN IJEEMENU

Kitaabā barettua ka afaan gosa ka Barki 1 (dursaa) urgā kud'eni lama ch'iraansaa qabā ch'iraansā wolba beekā afur ka ch'aqassatiati (ch'ak'assi dubbedi) Dubbennoa (Me ha dubbenu), soomaatia (Me ha soomu) aminne Barreessaati (Me ha barressinu) irra dubbetā. Wontīkas jirtū wonnā dubbi jajjabduaf uumeta afaan isaani kasa jira ta mana qofa ijeemtū. Malā/beekā barennoan faan wol ijeeme barettu dandeetta barsiisā kasa d'argetenun wol birā yaati amminne beekā barennoka malcheenne wolini yaati Mureecha Barki 1 (dursaa), barettu dandeetta afaan humeyya/worra akk dansa haasoatia irra eegeten.

Ch'aqassatiaf Dubbenno/Haasoati

Moggun tun shuba ishia barettu beek guddio dubbi afaan ka afaan gosa itt kannaati. Barettu beekā, chak'asaatia jaba itt baasaatiaf akkan hunda itt tolchen. Ishin barenno dureteti, tam yennan ishia mala wolba ch'aqaassaat ilt ilaalanno baretttun beek ch'aqasaat k'oma ta ishi dandetta odu afaanin dubbetenuuf ta bare kasa ch'aqassennen gar gar baafennoa ittī kannitū. Wonn uumetā yokan won umetab afaani moggu tana kasitt mak'a cl'aan. Akkā odu gagga-babduati, shannea, waariaf darma karren, ishin afaan uummeyyo/worra barenno itt si gammacchiifti Aminne mal afaanin barennoa itt si darti/k'ark'aartī.

Me ha haasonnu/dubbennu

Moggu tan kas harettun beek ishi ufum ishiatin akk dubbetenuuf akk dubi faan wol ijeemsisenū kas baati. Rarettun akeekia d'argetī ka akko haaso/dubbi kasāk'oman haasoenū akeekuuf. Barettun mal d'argeti kai shin maana dubbl *jabdua* maana birria irra fud'etū. Wonn won tun irra d'uftuuf dirboole

malehenī ta tolchenuun, maana k'abdi amine d'argenno beek akk haasoenutiif k'aabeno hunda dubbia itt darti. Moggu tun aminne won ishin mid'aasaa malte, odua, jiibtia hiyyo wol d'ufaati k'ook'a dubbia wol dufā kannit, itt ilaalennoafu, akka barettun uumeta ch'oroorā dubbia ata akk akka aka mata dubbianne akk akka itt ilaalletū.

Hayya Hinsoomna

Soomaatin, matā d'argenno dubbi jajjabduaf uumeta afaani ta barru kasā jirtū ijaarti/darbit. qooqā oli fud'eteni soomatin k'omum d'argen akk barrettun dirbu akk dansa k'ook'a dubbiatiif aminne qook' olī dufe gadī buu gar gar bhubettū. Barettun duubā laanum itt olī ijeemte akkā dansaafi hariifeteni soomaati k'ajjeelfettī. Wonn soomenū d'ibin ta moggu tan kasā jirtū maayye barettun malā ilaaltii akk ishin dandeetta wonn ishia soomenī k'aabenno ilaalenū. Odua, jiibtiaf akk dubbi wolī d'uftu d'agarsisaatinne kasā kaayen akk barsiitolen barettua soomte, barettunen dag beek soomatia ka ishia itt wol halkeessitu.

FOREWORD.. iii

HUBSIISĀ iv

DURSIISĀ v

JEEBIS GALETA.. vi

AKK KITAAB BAREETTUATIIF KA BARSIIFTUA FAAN IJEEMENU............ vii

KUTA 1: WORR KEEN.. 1

KUTA 2: ISKUULI TEEN 6

KUTA 3: D'AQAALA DANSA 11

KUTA 4: FAYYA.. 15

KUTA 5: D'AABOAF WOGGA 23

Hayya me himbarressina

Moggun tun barettu kaarā dubbi kakkaso bareessatia itt kannitī. Huji barruan wonn ishin k'ark'aartū/shubattū akk arafti irranaaf jal muddenu, akk gabaaba ta hundā dubbia kasā kas jirtū akk tolchenū barsiisaati. Barsiiftu shia akk dansa k'oman barettua akeekā itt kannitu akk barettun seerā harkan barreessenuf tuenno dubbi faan yaatū. Moggun tunī amine barettu dubbi araftin kasa fuud'enī arafti sunī ittī borhaedaatia, uumaati ch'oroorā dubbiat, ka mesa irrati, ka shin ta inallaaftua kasa baate jabdu timte tanuman gammi moagā kasa baate chiroomtū.

Kitaabā barsiiftuan akeekā kanna ka dirbu saltumatiif k'ajjeelchaati barru harka shidā kaayū. Dubbi atin barreessati ilaallenoaf barreessitū ha ilallennoan kasa ch'ok'enu akk barru harkā irra duftu ta akk: daara, dara, birri, biri afa, arafti gar gar ch'itte ta akk (oi) urga sila(a), arafti hinjirrē mid'aasatia, ch'oroorsati araftiati (ta oli/duva malteef gadi/mayyea maltinne), kaarresati araftiat, kaarressati dubbiati, arafti ch'arek'oaf gugurda wott daraatia fa jabeessaati.

Wottunm galchi, wo won tanā akkum hubsiisā kanā kasa diidā kaagenī kana tolchenu/mid'aassenū, dandeenne d'ufne shuba bari afaan uumeyyo/worrati kaagenī kanā akkā isa hihubennā.

KUTA 1: WORR KEEN

JALQAB

Jalqab kun miniirra dubbetaa, Ijoolle won irea fedan akk ishin maqa bineessatif hiyyo won worritt d'argaen maqa d'oot.

Aminne akk nage nam fud'enuuf hiyyo jeebisaati isa himtii. Huji itt kanneenne mid'aassit. Aminnen arafti gargara afaan ishiatin barett.

Wan maalimu qabaannoa maleef

- Chaati.
- Qaadi filaashia bineessaf wan worritt d'argen itt ch'oraati itt chorati qabduu.
- Won Iskulliitt d'argenu.
- Doqe woyin d'aatenu.

Barsiisaati itt mid'aaffenno

- Maalimun wo soomo duritt mid'aafetu.
- Ijoollen wo maqa d'ootuu nage fud'aati d'aabo gargara.

A. CH'AQASSI DUBBEDD'I.

Wo sitrandin kun raawotu, ijoollen wo:

a) Waari barette d'aatuu.
b) Nage d'aabo gargara fuud'aati barettuu.
c) Tab tabenno barettuu.

Huji 1: **Waari chaqassi d'aad'ii.**

☐ *Maalimun waari nage wal fuud'en mid'aassu.*
☐ *Maalimun waari kan d'aatuu.*
☐ *Ijoollennen ha d'aatuu.*

Mfano waria

Aayyo Aayyo
Atam atin

Atam atin
Aabba aabba
Atam atin
Aabba aabba
Atam atin
Atam atin

- *Maalimun ijoolle gargar fuud'e waari nage wol fuud'aatia sun barsiisu. Akk sun ijoollen wolin jireenna, tokkumaa hiyyo wolin huji mid'aaffenno barettii.*

Huji 2: **Nage wol fuud'aati sun chaqassi dubbedd'ii.**

- *Qit' maalimun nage fud'aati sun irr bou, ijoolleennen soomte piicha ilaaltii (Kitaab Barettua, moggu 1).*

Huji 3: **Tab**

Maalimun ijoolle lam ta akk waari kana nage wol fuutu kasa baasaa.
Nage bulte obboleetti
Diram kaate eessan it d'aabda.
Aabbooti tin age fuud'aa
Atam yete nage fuuta
Lachu hoofuan fuud'aa

- Ijoollen waari wolin d'aatu, wol chaqassaatiaf wol jeelal barettii.

B. ME HA HAASONNU.

Huji 1: **Piicha ilaalii. Maan d'agartaa?**

- Maalimun piicha bineess sadii hiyyo won worra sadi d'arga yed'uuni.
- Ijoollen wo piicha ilaalte won sun maqa guurtu (kitaab barettua,

moggu 2).

- Ijoollen wo ishin piicha irritt d'agartu wo dubbettuu.

Huji 2: Maalimun odu d'aa odu sun chaqassa.

- Maalimun ijoollean piicha ilaala yed'aan. (kitab barettua, moggu 3)
- Maalimun ijoollean won d'agartenuu maqa d'aa yed'aan.
- Maalimun odu won piicha kas jirtu kannaa.
- Odun suunnen tanaa:

Gurban barch'uma irr taa
Haatin aanen gurkoreatt buftiifii.

- ***Malimun odu sun ha jeelatteni yed'e gaafetaa.***

Huji 3: Ijoollen isen wolin soomten chaqassi won ishin dubbettuu mid'aass.

- Malimun ijoolle urg lam gargar fuud'uu.
- Urg tokk wo dubbi tan tuunin yettu.
- Odu suunnen tanaa (kilasi har, barch'uma kanke rig, fula hid'i, kitaab kanke wol gul jeeffedd').
- Urg lammeesaan ha won yed'enuun mid'aassitu.

C. ME HA SOOMNU.

Huji 1: Piicha ilaali won d'agartu dubbedd'ii.

- Maalimun ijoollean piicha ilaala yed'uuni (kitaab barettua, moggu 3).
- Won d'agarten maqa d'aa.
- Maalimu wo gaafetu ijoolle won piicha su kas jirtu bare itt d'argen (worr muu? Baddaa?).

- Maalimun ijoollean abbooti teessenin wol qarqaaredd'aa bineess lam worratif won lam d'ibi worritt d'argen himtuu.

D. ME HA BARREESSINU.

Huji 1: Kitaab kanke ilaali won at d'agartuu qilleess kasitt barreessii.

- Maalimun ijolean vaweli kitaab kas ilaala yed'anii (kitaab barettua, moggu 4).
- Maalimun ijoolle wo barsiisuu akk vaweli sun qilleess kas barreessenu.
- Maalimun ijoollean vaweli sun qilleess kas barreessa yed'anii.

Huji 2:

- Malimun ijoolle qajeelche hariyya keessenin wolin won qilleess kas barreessiten d'oqqean mid'aassa yed'uunii.

Huji 3:

- Maalimun ijoollean won sun idil kitaabitt barreessa yed'anii. Ijoolle akk kanan dubbi barettii.

Huji 4: Bif itt tolchaati

- Malimun wo chaati vaweli qabdu kitaab kas ilaala yed'uunii (kitaab barettua, moggu 5).
- Malimun ijoollean urg urgan bif itt tolcha yed'uunii.

Akanan ijoollen wol ch'aqafte aminne wol qarqaartii.

Huji 5: hanqo immeeqa.

- Ijoollen wo hanqo araftia immeet'u (kitaab barettua, moggu 5).

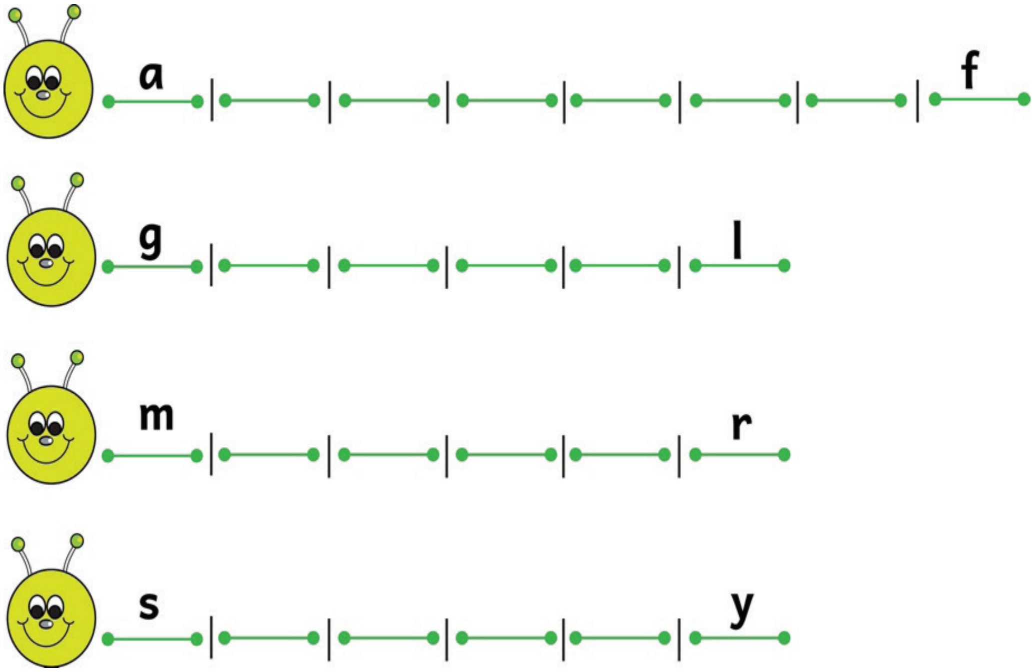
a
f
g
l
m
r
s
y

KUTA 2: ISKUULI TEEN

JALQAB:

jalqab kun won Iskuulia irra dubbetaa, strandi afurit kas jiraa;

- Ch'aqassi Dubbedd'.
- Me Ha Haasonnu.
- Me Ha Soomnu.
- Me Ha Barreessinu.

Strandi kan huji ijoolleat kas jira, sub strandi t'uut'u akk ishin ijoolle qarqarte, beek d'argete aminne lilla ch'aqassaatia, dubbennoa soomatia hyiyo baresa baret.

A. CHAQASSI DUBBEDD'.

WON MALIMU QABEENNA MALE.

- Chaatia
- D'oqqea
- Piicha

Dirbu ijoollean mitihani irra fuud'en

a) Observation schedule (huji ijoollett kannite mal ilaaltiat).

b) Malimu checklist ilaale akk ijoollen arafti gargar beedde hubettu.

Huji 1: Ch'aqassaati Dur

- Mal arm kasjir ijole arafti hiyyo dubbi barsiisen.
- Dubbi lallaaftuan itt d'aabeni duub jabdu deqen.
- Dubbin suunnen wo iskuuli kas jirtu irra dubbettuu.

Ijoollean sheepu kitaab keessen kas jirtuu ilaala yed'iini duub itt lakkisi

wo won sheepu kas jirtu irra wol gaafettu. Hubedd'i akk ijoollen kullin huji sun akk dansa mid'aassit. Dirbu suniin, wol ch'aqassatiaf hiyyo wolin jireen barettii.

Huji 2: **huji tan ijoollen wolin mid'aassit. Akk sun wol ch'aqasaaf hiyyo wolin jireen ijaartii.**

- Ijoolle qajelchi won sheepu kas jirtu sooma yediin (kitaab barettua, moggu 7),
- akkum suunt wo wol ch'aqaftuu. Shid kaayi akk dansa wol chaqassa yed'iin, akk sun d'aqaala ch'olle barettii.

Huji 3: **Huji taanne ijoollet wolin mid'aassaa.**

- Maalimu wo irr ijjete qarqaare qajjeelchuufi.
- Maalimu wo ijoolle akk ishin dubbi wott nett'u qajjeelchuufi. Sheepu ilaallete (triangle, square).

Huji 4. **Hujin tun ijoolle qarqarti**

- Hujin tun ijoolle akk dubbiaf qooq gargar baasen barsiift.
- Malimun wo ijoolle d'agarsiisu akk dubbiaf qooq wott neqen.

B. ME HA HAASONNU.

Won malimun qabeennanoa male

- Flash kadi
- Kabu dubbi itt guurenu.
- piicha
- Digital devices

Dirbu ijoollean mitihani irra fuud’enu

- Mitihani afaani- malimun wo ijole laman lamanin wo wol gaafeda yeduunii

Huji 1:

- Huji tan (kitaab barettua, moggu 9) ijoollean wo wolin midaassituu akk malimu mid’aasa
- Yedeen.
- Malimun wo ijoolle itt himu akk dubbi tana: taai, kilasi isheni, ijedi, kasabei
- Ijoolle qajjelchii akk ishin wol gaafet maalimua ch’aqassatin maniif dansa.

Huji 2:

- Maalimun wo ijoolle qajjelche picha ilaala yed’uuni (kitaab barettua, moggu 9).
- Maalimun ha ijoollean gaafi picha jala sun hima yed’eenii picha irat

Huji 3:

- Malimun wo sentensi lallaafa ka akk (bao fuutii, Hariyya ke
- Nage fuud’i, kitaab ke banii) ijolle soomut.
- Ijoollen won maalimun yed’een midasitu.

Huji 4

- Ijoolle qajjeelchi akk picha kitaab kas jirtu ilaaltu (kitaab barettua, moggu 10).
- Ijoolle qajjeelchi akk ishin dubbi amria ta piicha kas jirtu

d’agarsiiftu.

- Ijoolle qajjeelchi lamaan lamaan amri itt buusaati sun ishin wol amrishite kuunninnen amri qit’eessu.

C. ME HA SOOMNU.

Huji 1:

- Huji tan ijoollett walin mid’aassaa.
- Maalimun wo ijoollean picha kitaab keessen kas jirt ilala qooq dursaa kas jirtu maqa daa yed’enii. (kitaab barettua, moggu 11-12), qooq sun ak (b -Boli, B- bilbil, D – deksi, B- baao itt barreessenu).

Huji 2:

- Huji tan kas maalimun ijoolle qajjelche sauti dubi kas jirt maqa bila ishin
- sun hinsomen dubi daa yedani
- Malimun ijoollean dubbi sooma yedeni, chaqasse mal ishin soomt duub akk dansa qajjeelchu.

Huji 3:

- Maalimu wo ijoolle urg lam gar gar fuudu huji itt kana.
- Malimu wo ijoollean won minit d’argan maqa d’aa yedunii.
- Maalimun wo dubbi sun kitaab kasiitt barreeese, ijoollean sooma yed’unii
- Ijoolle kulin wo dubbi sun kitaabitt barreessituu.

Huji 4:

- Malimun wo ijoolean huji kitaab kas jirtu sun abbooti teesseni sooma yed’uni.

D) ME HA BARREESSINU.

Won maalimun qabeena male

- Qaadi filaashia
- Dubbi deela kas jirtu
- Mii teknolojia
- Picha

Dirbu ijoollean mal ilaalenu.

- Ijoollen wo barreessa uf barsiisfte duub won barreesit sun portfolio kas ketuu
- Malimun wo rubric tumietu

Huji 1: ijoolle qajjelch akk ishin piicha kitaab ishia kas jirtu ilaalt (moggu 13)

- Mal arm kasjir ak ijoolen akdansa kalamu pensilin baresa baret.
- Maalimu ijoolle qajjelche ak ishin akk dansa barru barettu.

Huji 2: ijoolle qajjelchi akk ishin dubbi kitaab ishia kas jirtu (moggu 14) qilleess kasiitt barreessitu.

Huji 3: Maalimun wo ijoole qajjelche dubbi duftu tan hanqo immeeqa yed'uuni

a) Fula

b) Meesa

c) Kiti

d) Bendera

Huji 3: Huji tan kas maalimun wo sentensi mara lam

soomu duub

ijoollean sentensi sun kitaab kasitt barressaa yed’uuni.

Dubin sun tan fa;

a) Abban kun kitaab

b) Ann kalamu qabaa

c) Batalun hariyya tiyyaa.

KUTA 3: D’AQAALA DANSA

JALQAAB

Jalqab kun ka daqaala dansaati, strandi afurit kas jiraa;

- Ch’aqassi Dubbedd’.
- Me Ha Haasonnu.
- Me Ha Soomnu.
- Me Ha Barreessinu.

Sooman mara birii ijoolle lamaan lamaanin hiyyo wolin huji midaasit, malimun ijoolle qajjelche aminne qarqaar.

A) CHAQASSI DUBBEDD’.

Won malimu qabanoa mal;

- dela dubiat
- nam afaan kan lila bek

Dirbu ijoolean mitihani irafuden;

- gaafi afanin gafeetenu, mal ijoollen odu soomte raawoott
- Ijoollen wo odu sun kannitu
- Nam afaan sun beeku.

Huji 1:

Maalimun wo odu daqaala dansaa d’ufuunu ijoollea.

Huji 2:

- Maalimuun wo qaad’i filashia odu daqaala dansa rikodie duub ijoolle ch’aqassiisuu.
- Ijoollen wo odu sun akk rikodi kas d’ageette faan d’ootu.

B) ME HA HAASONNU.

Won maalimun qabeenna male

- dubbi deella kasa
- kamusi afaan orma
- kitaab odua

Dirbu ijoollean odhu irafuden;

a) afaanin gaafenoa

b) portfolio

Huji 1:

- Maalimun wo ijoole qajelche waari kitab ishia kas jiru d'aad'a yed'uuni (moggu 16).
- Malimu wo ijoole gafetu waarinsun kamaniti.

Huji 2:

- Malimun wo galolef safo tab wo wolgaafia itkaanu
- Won buku keesan kajirt sun wolgafeeda yeduni
- Malimu wo duriit hujisun ijoolet kannu
- Malimu wo ijoole gaafete dubi daqaala dansaa ira dubet dubeda yeduni ak relle fudeda, uf eged, diadi,
- Ijoole wo dubi dibi ta daqaala dansa ira dubet maqah daa yeduni

Huji 3:

- Maalimu wo ijoolle gargar qoodu.
- Wo deella dubbi daqaala dansa kas jirtu dufuuni dubbi ak galatoomi, d'iyaad'I fa.
- Urg tokk ha dubbi deella kasa fuutu.
- Urg lammeessaanen wo sentensi d'agarsiifte duub sentensi mid'aassitu.
- Malimun wo hubetu akk ijoolle kulin huji sun midaasit.

C) ME HA SOOMNU.

Won maalimun qabeenna male

- Waari orma
- Kamusi afaan orma

Dirbu ijoollean mal irra fud'enu

- Tuut Dubbia
- ijoolle waari d'aanno ishiatiif sooma ishia hubetenu

Huji 1:

- Huji tan kas ijoolle wo urg lam gar gar fuud'enuu
- Maalimun wo ijooolean picha kitab kasjirt kan ilaala yed'uuni
- Maalimun wo gaafetu won ijoollen picha kas d'agart
- Ijoollen wo somtu dubbi ach kas jirtu.
- Maalimun wo ch'aqassu mal ijoollen soomtu.

Huji 2:

- Waari daqaala dansa irra dubbettu maalimun wo ijoollea dufuunu.
- Warri sun wo ijoolean dada yedunu.
- Wo ijoolle qajjeelche akk ishin dubbi daqaala dansa ka waari kas jir dubettu.
- Dubbi sun wo abbaoti barreessuufi.
- Ijoollean dubbi sun sooma yed'eeni duub inin wo ch'aqassu.

D) ME HA BARREESSINU.

Won maalimun qabeenna male

- Chaati dubbi qom jirtuuf hiyyo ta qom hinjirre itt bareessa

qabdu.

Dirbu ijoollean mitihaani irra fud’enu.

- Gaafi afaanin gaafeten.
- Checklist

Huji 1:

- Maalimuun wo ijoollea soomuufi dubbi d’ufa jirtu tan, dubbi wolba ha mara lamaan lamaan soomu.
- Ijoollen wo barreeffetu
- Hubedd’ akk ijoollen dubbi sun qoman barressitu akk

a) Galetoom

b) Aaddo.

c) Raalle fud’edd’i.

d) D’iyaadd’i.

e) Dandee.

Huji 2:

- Ijoolle qajjelch akk ishin akk dansa hanqo imeett’u, dubbi daqaala dansaa ta buraket kas jirtu t’umiette.
- Sentensi ishia sun ilaali, akk dansa qajjeelch.

Huji 3:

- Ijoole qajjeelchi akk ishin sentensi sun kitaabiit barreefettu.

KUTA 4: FAYYA

JALQAB

Jalqab kun ka fayyati, strandi afur qab.

- Ch'aqassi Dubbedd'.
- Me Ha Haasonnu.
- Me Ha Soomnu.
- Me Ha Barreessinu.

Ijoolle wo waariaf tab fayya barsiisenuu.

- Ijoollen dubbi fayya irra dubbettu t'umiette sentensi midaassitu

Midaafeno kabla somsisaa

- Maalimun won soomsisaa irra fed'en kulli wo qabaatu
- Wo bare itt soomaa mid'aassu maalimun wo won shida kaayen hubetu akk shida dargatia, ta dagetaaa
- Ijoolle akkasin wo baott d'iyaate tatteettu
- Maalimu ijoolle kulli wo qarqaaru.

A) CH'AQASSI DUBBEDD'.

Won maalimun qabannoa male

- Realia ak filla, rigoa, hadd'a rigoati, kitambaa furriati fa.
- Piicha won fayyaa irra dubbettu.
- Qaad'I filaashia ta dubbi ijoolle barsiisen itt barreessa qabduu.

Huji 1:

- Ijoolle qajjeelchi won waari kitaab ishia kas jirt d'aatuu (moggu 21).
- Maalimun wo waari d'aate duub ijoollennen maayye irr d'aattu.
- Ijoollen wo waari sun akk d'aateent faan sirbitu

- Ijoolle qajjeelchi wo waari sun rikodite maayye ch'aqafte gammaddu, Akk sunin Soomaati Teknolojia kas isheentii.
- Ijoollean, galaa abbooti teesseni d'aad'a yed'aani.

Huji 2:

Waari kan kullisi ijoollea d'aadd',
Ee hariyya eee hariyya,
Laft ha bariite, hirriba keyi,
Rigo fud'edd'i, harkiitt qabedd',
Fuul ke d'aadd'i,
Lulluuqedd'i afaan,
Rigo ol kaayedd',
Bisaan diqedd'i,
Mataanne tuuredd'ii.

- Waari mara lammeessa soomi duub ijoolle qajjeelchi akk ishin won gaafia ta kitaab ishia kas jirtu.
- Huji tan wolin mid'aasseni duub ijoolle kullin mid'aassit.
- Ijoolle wo maqa d'ootu majibu fayya ira dubbet won Iskuuliaf worritt mid'aassen akk hark d'iqennoa, fuul d'aannoa fa.
- Majiibu dubbi tokko maalimu ha fud'etu iyo sentensi qit'ootuunne.
- Akk dansa ch'aqassani hiyyo akk dansa teessum ijoolle wo itt amrishenu mal ishin waari d'aattu.

Huji 3:

Maalimun wo ijoolle qajjeelche won ishin picha kitaab ishia
kasiitt d'agartu sun soomtuu, sentensi suunne wo si maayyeer soomtu

(moggu 23)

1) Anin mata tuuredd’a
2) Anin fuul d’aadd’aa
3) Anin mal qufo hark afaarr kaayedd’aa.

Huji tan wolin mid’aasseni maayyennen takka takkaan mid’aasseni Ijoollen mal ishin akkas mid’aassitu wol irra wo barenno baretti duub akkasin akk dansa baretti.

B. ME HA HAASONNU.

Won maalimun qabeenna male.

- Piicha ijoolle laf haraati irr jirtu.
- Qaadi filashia ta dubbi itt barreessa qabdi.
- Realia akk filla, rigoa qabannoa male.

Huji 1:

- Ijoolle qajjeelchi wo dubbi itt kannen sun soomtu (kitaab barettua moggu 23-24).
- Dubbi sun qooqan wo irr jejjeebitu soomtu.
- Maalimu wo shid kaayu akk ishin lilla soomtu.
- Huji tan dursa wolin mid’aasseni mayyenne takka takkaan mid’aassen. Maalimu mal sun wo ilaalu akk ishin akk ch’olle dubbette aminne kk ishin arafti gargar baaftu.

Huji 2:

- Ijoolle qajjeelchi picha irra dubbedd’a yed’iin (kitaab barettua moggu 25).
- Duub wo lamaan lamaanin wol gafettu maayye wo kilasi duritt dubettuu.
- Irra dubbedd’ akk gurban usafi mid’aasse.

- Ijoollen wo won d’agartu wol gaafette kilasi kas won ishin itaatu dubbi sun wo rikodituu duub wo maalimu ishiatin wolin ch’aqaftu.
- Mal sun dandette pichaanen d’odd’ootte ukuta kilasi ishiat matt’ansit

Huji 3:

- Ijoolle akk waari d’aatenu barsiis, qooq dansan (kitaab barettua moggu 25).
- Ijoollen waari sun wo irr jejeebitu qit’a ishiin qabettit.
- Ijoollen wo waari sun d’aatte sirbitu.
- Maalimun wo d’aate ijoollen wo mayyeerr d’aattu, mara birri.
- Ijoollen mal ishin waari sun d’aattu akk dansa dubbenno baretti.

Mitihani

Dirbu mitihanian fuud’enu

- Checklist t’umiedd’.
- Observation schedule t’umiedd’.

C. ME HA SOOMNU.

Won maalimun Qabeenna mal

a) Realia: akk filaa, rigoa, burashi qobaaniti, kitambaa furria

b) Chaati

c) Picha usafi mid’aassa dagarsift

Huji 1:

- Ijoolle Qajjeelchi akk ishin picha irra dubettu, ishin sun kilasi kas haasoan d’uftii dandette huji qabla soomaanne hiitaati. (Kitaab barettua, moggu 27)
- Ijoollen mal sun jukumu ishia barettii, ka ishin won picha

kasjirtu sun ch’oraati barett akk qeensan ch’irannoa, hark diqennoa.

- Dirbu tun wal ch’aqassaaf hiyyo huji wolin mid’aasati d’uftiin.

Huji 2:

- Ijoolle qajjeelchi akk ishin odu kitaab ishia kas jirtu soomtu. (Kitaab barettua, moggu 28)
- Maswali sadi sadi ta kitaab ijoollea kas jirtu ijoolle qajjeelchi akk ishin gaafi sadeen sun afaanin jiibite duub barreesitu.
- Maswali jibiatin sun ijoolle akk dansa fikirienoaf hiyo d’ib akk akka tatuati barsiifti.

Dirbu mitihanian fuden

a) Maswali qart’asitt barreessenu.

b) Maswali afaanin gaafetenu.

c) Rubrik.

D.ME HA BARREESSINU.

Won maalimun qabeenna male.

(a) Realia: - ak fila, rigo, brashi qobaniti. Kitamba furria.

(b) Picha won usafia d'agarsift.

(c) Kala kirayoniif kala bisaani.

Huji 1:

- Ijoolle qajjeelchi akk ishin dubbi kitaab ishia kas jirtu sun huji ishia biritt barreessitu (moggu 29-30).
- Ijoolle urg urgan gargar fuud'i akk ishin won tan huji ishin mid'aassitu wal gaggaafattu.
- Jeebisa won ishin wol gaggaafettu kanaa

  a) Sabuni – bisaanin d'iqeten.

  b) Fila – mataan fileten.

  c) Bisan – harkan D'iqeten.

  d) Qeens Ch'irtu – Qesanin chireten.

Huji 2:

- Ijoolle qajjeelchi akk ishin rigoaf kitambaa furria ch'orte aminnen bif itt tolchitu. (Kitaab barettua, moggu 30)
- Ijoollen won ishin ch'oorte sun abbooti teessen d'agarsiisa yed'inii. Akkasin abbootinnen won ijoolle ishian soomtuu barettii.

Huji 3:

- Ijoolle qajjeelch akk ishin dubbi kitaab ishia kas jirtu hanqo takka takkaan immeett'e aminnen wolin immeett'u. Akk kanan

ijoollen wol ch’aqassaaf wolin jireenn barettii. (Moggu 31)

Huji 4:

- Ijoolle qajjrelch akk ishin dubbi kitaab ishia kas jirtu kitaab ishia ka barreffenno kasitt barreffettu. (Moggu 31)

Dirbu ijoolle mitihani kaayenuun.

(a) Hanqo immeeqaati.

(b) Sentensi afaanin dubbettu.

(c) Portfolio ijoollea ka ishin won choot kas kayet.

KUTA 5: D'AABOAF WOGGA

JALQAB:

Jalqab kun d'aaboaf wogga irra dubeta, strandi afurit kasjiraa:

- Ch'aqassi Dubbedd'.
- Me Ha Haasonnu.
- Me Ha Soomnu.
- Me Ha Barreessinu.

A) CH'AQASSI DUBBEDD'.

Won maalimun qabeenna male

a) kitaab ijoolea.

b) Picha bira ta kitaab ijoollea kas hinjirre.

c) Saa.

d) Chaati guyya tolbaan itt barreessa qabdu.

e) Chaati addeess ganna kas jir d'agarsiift.

Huji 1:

- Ijoolle qajjeelchi picha saa ta kitaab ishia kas jirtu soomifii duub maayyeerr si soomtu (moggu 32).

Huji 2:

- Ijoolle qajjeelchi akk ishin waari kitaab ishia kas jiru d'aattu (kitaab barettua, moggu 34)
- Waari sun abbooti teesseni d'aadd'a yed'iin.

Dirbu mitihanin fuud'en

a) Maswali afaani.

b) Observation schedule.

B.ME HA HAASONNU.

Won maalimun qabeenna male.

a) Saa.
b) Picha d’aaboaf woga d’agarsiift.
c) Chaati dubbi d’aaboaf waggaa qabdu.
d) Qaadi filashia ta dubbi d’aaboaf woggaa qabdu.
e) Waari d’aaboaf wogga.

Huji 1:

- Ijoolle qajjeelchi waari kitaab ishia kas jirru sun mara birri irr jeebia d’aad’a yed’inii (moggu 33)

Huji 2:

- Ijoolle qajjeelchi picha kitaab ishia kas jirt ilaala yed’iin (moggu 34).
- Duub won ishin d’agartu gaafedd’.
- Duub d’aabo sun innaman maan mid’aafeta yed’i gaaffed.

Huji 3:

- Ijoolle qajjeelchi akk ishin waari kitaab ishia kas jiru takka takkaan soomte aminnen wolin soomtu.

Dirbu mitihanian fuud’en

a) Mitihaani afaanit.
b) Observation schedule.

C. ME HA HAASONNU.

Won maalimun Qabeenna male

a) Picha d'aaboaf wogga irra dubbettu.

b) Chaati d'aaboaf wogga irra dubbettu.

c) Qaad'i filashia ta deella kasa.

d) Qaad'i filashia

e) Kitaab.

Huji 1:

- Ijoolle qajjeelchi akk ishin dubbi addeessa ta deela kas jirtu kasa fuute aminnen dubett (moggu 35-36).
- Dubbin sun takka takkaan soomte aminnen wolin somtii.

Huji 2:

- Ijoolle qajjeelchi akk ishin sentensi kitaab ishia kas jirtu akk dansa soomtu (moggu 37).

Huji 3:

- Ijoolle qajjeelchi akk ishin odu kitaab ishia kas jirtu soomtu.
- Ijoolle qajjeelchi akk ishin gaafi kitaab ishia kas jirtu jiibdu. Jiibun gaafi suninen tanaa:

  (i) Jumatatu irra jumaa.

  (ii) Addeess afuri.

  (iii) D'aabo bokkea.

Dirbu mitihanin fuud'an

(a) Mitihani afaanitiif ta barreessa.

(b) Checklist.

(c) Rating scales.

D.ME HA BARREESSINU.

Won maalimun qabeenna male

a) Arafti qart'asit barreessen kasa kukutan.
b) Kalamu mukat.
c) Kitaa itt barreffennoa.
d) Dubbi sentensia ta rikodia.
e) Realia.
f) Picha d'aaboaf waggaa.
g) Laptop tablet, desktop.

Huji 1:

- Ijoolle qajjeelchi akk ishin sentensi kitaab ishia kasjirtu leessit.
- Ijoolle qajjeelchi akk ishin sentensi sun qooq ol fud'ete soomt.

Huji 2:

- Sentensi tan ijoollea soom akk ishin ch'aqafte dubbi kitaab itt barreefennoa ka ishia kasiitt baresit.

1. Sagale Guyya maan nyannaa
2. Jumatatu iskuuli d'ennaa.
3. Addeess afuri imal yanaa.
4. Gan horin badeess baa.

Abooti teessen sentensi tan dagarsiisa duub soomafi.

LIST OF CONTRIBUTORS

Prof. Elishiba Kimani	Chairperson of KICD Council
Jacqueline Onyango, OGW	KICD
Eunice Gachoka	KICD
Winrose Rono	KICD
Jonathan maranya	KICD
Anthony Maina Mbutu	KICD
Beatrice Kyule	KICD
Abduba Hassan	KICD
Hassan Funani	
Bashir Galole	
Abdulla Galgalo	